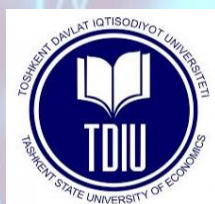

**ЎЗБЕКИСТОН RESPUBLIKACISI OЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ
ВАЗИРЛИГИ
МИНИСТЕРСТВО ВЫСШЕГО И СРЕДНЕГО СПЕЦИАЛЬНОГО
ОБРАЗОВАНИЯ RESPUBLIKИ UЗБЕКИСТАН**

**ТАШКЕНТСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ
УНИВЕРСИТЕТ**

ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ИҚТИСОДИЁТ УНИВЕРСИТЕТИ

**ЎЗБЕКИСТОНДА РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТНИ ШАКЛЛАНТИРИШДА
МЕНЕЖМЕНТ ВА КОРПОРАТИВ БОШҚАРУВНИНГ АҲАМИЯТИ**

ҳалқаро илмий-амалий конференцияси маъруза тезислари тўплами

**Ўзбекистон, Тошкент ш.,
2020 йил 20 май**

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ТИЖОРАТ БАНКЛАРИДА КОРПОРАТИВ БОШҚАРУВНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ

Иқтисодий ривожланишнинг ҳозирги босқичида республикада фаолият юритаётган тижорат банкларининг роли тобора ортиб бормоқда. Чунки хўжалик юритувчи субъектларнинг ҳеч бири банк хизматини четлаб ўтиб фаолият юрита олмайди, ўзаро ҳисоб-китобларини банк ёрдамисиз ўткази олмайди. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёев таъкидлаганидек, “Банк ва молия тизимида ислохотларни жадал давом эттириш, соҳага замонавий бозор механизмларини кенг жорий этиш зарур. Бугунги кунда банк тизимидаги энг асосий муаммо улар капиталининг асосий қисми, яъни, 83 фоизи давлатга тегишли эканидир. Бу, ўз навбатида, банк секторида соғлом рақобатга тўсиқ бўлиб, хизмат кўрсатиш сифатига салбий таъсир қилмоқда”¹.

Тижорат банклари барқарорлиги ва муваффақиятли фаолият юритиши унинг корпоратив бошқаруви қандай ташкил этилганлигига боғлиқ. Корпоратив бошқарув дейилганда, тижорат банки фаолиятини бошқаришда Кенгаш аъзолари ва бошқа раҳбар ходимлар томонидан амалга ошириладиган асосий фаолият ҳамда қоидалар мажмуаси тушунилади¹. Тижорат корхоналарида банк кенгаши аъзолари ва раҳбарларига банкни бошқариш бўйича эркин ҳаракат қилиш имкони берилган.

Маълумки, тижорат банклари, асосан, жалб қилинган маблағлар асосида операцияларни амалга оширади. Айниқса, банклар ўз фаолиятини сақлаш учун акциядорлик капиталдан фойдаланишига қарамасдан, банк фаолияти омонатчилар маблағларининг йўқолишига олиб келиши мумкин. Шу сабабли ҳам банкларда корпоратив бошқарувни самарали ташкил этиш муҳим масала ҳисобланади.

Бошқа акциядорлик жамиятлари каби акциядорлик тижорат банклари бошқарувининг юқори органи акциядорлар умумий йиғилиши ҳисобланади. Миноритар акциядорлар ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш мақсадида республикада банкларида миноритар акциядорлар кўмитаси ташкил этилган, шунингдек, Банк Кенгаши таркибига банкнинг миноритар акциядорлари манфаатларини ифодаладиган аъзолари ҳам киритилади.

Тижорат банкларида Банк Кенгашининг раиси банк Кенгаши аъзолари томонидан унинг таркибидан банк Кенгашининг сайланган аъзолари умумий сонининг кўпчилики овози билан сайланади. Агар банк акцияларининг 50 фоиздан ортиғи давлатга тегишли бўлса, Банк Кенгаши раиси Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлигининг тақдимномасига кўра Вазирлар Маҳкамаси

¹⁴⁹ Тижорат банкларида корпоратив бошқарув тўғрисидаги Низом. 5.07.2000 й. № 943.

¹⁵⁰ Доклад избранного Президента Республики Узбекистан Шавката Мирзиёева на торжественном собрании, посвященном 24-й годовщине принятия Конституции Республики Узбекистан / <http://www.press-service.uz/ru/news/5384/>

қарори билан тасдиқланади. Банк Кенгаши раисининг ўринбосари банк Кенгаши раиси томонидан банк Кенгаши аъзоларидан тайинланади.

Банкнинг касбга оид этикаси кодекси унинг банк корпоратив бошқаруви даражасига ижобий таъсир кўрсатишини таъминлаш мақсадида барча ходимларга етказилиши ва унга банк ташкилий тузилмасининг барча ташкилий даражаларида, жумладан, банк Кенгаши ва Бошқарувида риоя этилиши зарур. Банкнинг стратегик мақсадларига эришишининг муҳим омили бўлиб, корпоратив бошқарувнинг қуйидаги жиҳатларини аниқлаб берадиган касбга оид этикаси стандартларини ўрнатишга йўналтирилган банк Кенгаши ва Бошқаруви фаолияти ҳисобланади:

-банк ташкилий тузилмаларининг барча даражаларида ички назоратнинг самарали тизимини таъминлаш, шу жумладан, жиноий фаолиятдан олинган даромадларни легаллаштиришга, терроризмни молиялаштиришга ва оммавий қирғин қуролини тарқатишни молиялаштиришга қарши курашиш масалалари бўйича;

-соғлом ва хавфсиз банк амалиётини ўтказиш;

-манфаатлар тўқнашувини бартараф этиш ҳамда манфаатлар тўқнашуви юзага келиши мумкин бўлган ҳолатлар ва фаолият соҳаларини аниқлаш;

-банк ходимлари ва мансабдор шахсларини кредитлашда банк хавфсизлиги ва ишончлилиги талабларига риоя этиш ва бошқалар.

Тижорат банкларида манфаатлар тўқнашувининг олдини олиш бўйича қонун ҳужжатларига риоя этилишини таъминловчи ҳамда банк инсайдерлари ва аффилиланган шахслари билан операцияларни тартибга солувчи механизмлар ишлаб чиқилган. Кадрлар сиёсати борасида корпоратив бошқарув ходимларини (жумладан, банк раҳбариятини) ишга қабул қилиш ва ишдан бўшатиш, ходимларни ўқитиш, кадрлар жойини ўзгартириш ва мансабда ўсиш, банк ходими томонидан ўз мажбуриятларининг лозим даражада бажарилмаслиги, банкнинг касбга оид этикаси кодексининг бузилиши учун чоралар кўриш масалаларига тааллуқли ички ҳужжатларнинг мавжудлиги ва уларга риоя этилишини кўзда тутади.

Тижорат банклари фаолиятини бошқаришдаги ошкоралик акциядорлар, омонатчилар ва банкнинг бошқа кредиторлари учун бошқарув органлари фаолияти мониторингини амалга ошириш, самарали корпоратив бошқарувни амалга ошириш борасида банк обрўсини ушлаб туриш имконини беради, шунингдек, банк Кенгаши ва Бошқаруви ишининг самарасини баҳолаш учун зарур ахборотни етказиб беради.

Тижорат банкининг жорий фаолиятини унинг раҳбарияти–банк бошқаруви амалга оширади. Бошқарув раисининг мажбуриятларига банк Кенгаши ва акциядорлар Умумий йиғилиши қарорларини бажариш киради. Бошқарув раиси лавозимга банк Кенгаши қарори билан тайинланади, кейинчалик акциядорлар Умумий йиғилиши томонидан тасдиқланади. Банк бошқаруви томонидан банкнинг кунлик назорати амалга оширилиши лозим. Банк Бошқаруви зиммасига банк фаолиятини бошқариш учун алоҳида сиёсат турларини, жумладан, банк–кредит сиёсати, банк ликвидлигини бошқариш

сиёсати, инвестиция сиёсати ва эмиссия сиёсатини ишлаб чиқиш масъулияти юкланган

Банклар ошкор этилаётган ахборот аниқ ва равшан бўлиши, ундан акциядорлар, омонатчилар, бошқа манфаатдор тарафлар ва бозор иштирокчилари осон фойдалана олиши учун тушунарли шаклда тақдим этилиши лозим.

Ҳозирги кунда Ўзбекистоннинг 30 та банкдан 13 та тижорат банкининг устав капитали таркибида давлат акция пакетлари мавжуд. Давлат улуши мавжуд банкларида бозор ислохотларини амалга ошириш, жумладан, корпоратив бошқарувнинг замонавий усулларини жорий этиш масалалари кўриб чиқилмоқда. Бунинг асосий сабаблари сифатида қуйидагиларни кўрсатиш мумкин:

-мазкур банкларда бозор иқтисодиёти тенденцияларга мослашувчанлик ва ўзгаришларни қабул салоҳияти мавжуд эмаслиги;

-уларнинг инвестицияларни жалб этиши қобилияти пасайиб кетишига сабаб бўлган солиқ ва божхона имтиёзларига ортиқча боғланиб қолганлиги;

-индивидуал характерга эга эканлиги;

-стратегик режалар тизими, таҳлилнинг йўқлиги;

-таваккал йўл билан бошқариш.

Бу эса ислохотлар ўтказиш заруратини келтириб чиқарди.

Давлат улуши мавжуд банкларда ислохотларни ўтказишда қуйидагилар эътибор қаратиш лозим деб ҳисоблаймиз:

-ушбу банкларни бошқариш учун бозор механизмларини ишлаб чиқиш;

-улардаги замонавий корпоратив бошқарув усулларини жорий этиш;

-уларнинг устав капиталидаги давлат улушини аста-секин қисқартириш;

-қисқартирилган улушни халқаро ташкилотлар ва бошқа миллий ва хорижий компанияларга бериш орқали хусусийлаштиришни таъминлаш ва бошқалар.

*И.Р. Тоймухамедов, доцент,
С.Т. Турғунбоев, магистрант,
ТДИУ*

ЎЗБЕКИСТОНДА ТИЖОРАТ БАНКЛАРИ АКТИВЛАРИНИ БОШҚАРИШНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ

Республикамиз тижорат банкларининг молиявий барқарорлиги ва капиталлашув даражасини ошириш, молия бозоридаги мавқеини янада мустаҳкамлаш иқтисодий ислохотларнинг устувор йуналишлари сифатида долзарб аҳамият касб этиб келмоқда.

Президентимиз Ш.М. Мирзиёев таъкидлаганидек: "Бугунги кунда банк тизимидаги энг асосий муаммо улар капиталининг асосий қисми, яъни 83 фоизи давлатга тегишли эканидир. Бу, ўз навбатида, банк секторида соғлом рақобатга тўсиқ бўлиб, хизмат кўрсатиш сифатига салбий таъсир қилмоқда.